

СЕМАНТИКО-ФУНКЦІЙНА ПРИРОДА БАЖАНОСТІ В СЕРЕДИНІ КАТЕГОРІЇ ФУТУРАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Кіркowska Інга Станіславівна,

докторка філологічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри романо-германської філології
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
ORCID ID: 0000-0001-7239-8773
Scopus Author ID: 58601730700

У межах дослідження категорії футуральності постає потреба розмежування мовного оформлення та її немовного, поняттєвого наповнення. У межах запропонованої статті досліджено, як проєктуються поняттєві, ментальні сфери категорії футуральності на мовні засоби, що її вербалізують. Зокрема, буде досліджено семантичні різновиди ментальної сфери «бажаності», що передається за допомогою *Subjonctif*, які наявні всередині категорії футуральності. Особливу увагу в межах цієї розвідки приділено семантичним різновидам імплікованої футуральності, конвенційним значенням майбутності в середині *Subjonctif*.

Суб'єктно-предикативний зв'язок з дійсністю, що передається *Subjonctif*, може бути кваліфікований як «ймовірна потенційна змога» із семантикою бажаності з окремими мовними та мовленнєвими значеннями у вільному чергуванні семантичних зон (наказ, мета, умова тощо). Основним засобом вербалізації поняттєвої категорії бажаності є *Subjonctif*. Модальний та темпоральний потенціал поля бажаності зреалізовано через поняття потенційної згоди в майбутньому. Поняттєва категорія бажаності актуалізує «ймовірну потенційну згоду» як тип предикативного зв'язку. Основними ментальними сферами бажаності є волевиявлення та спонукальність, а вторинними – гіпотетичність / вірогідність та умовність, звернені в майбутнє. Уживання *Subjonctif* у вільному чергуванні семантичних зон дає змогу дослідити його використання в різних типах підрядних речень з виокремленням ментальних сфер категорії бажаності з ментальними сферами волевиявлення, бажаність, змога / потреба, вірогідність / гіпотетичність, що ґрунтується на «ставленні мовця до згоди».

Ключові слова: бажаність, потенційна змога, майбутнє, категорія футуральності, волевиявлення, спонукальність, умовність, потреба.

Kirkovska Inga. Semantic and functional nature of desirability within the category of futurity in modern French

The study of the category of futurity raises the need to distinguish between its linguistic realisation and its non-linguistic, conceptual content. The article under consideration focuses on the way the conceptual, mental spheres of category of futurity are projected onto the linguistic means that verbalise it. In particular, the semantic varieties of the mental sphere of 'desirability' conveyed by *Subjonctif*, which are present within the category of futurity, have been studied. Special emphasis has been laid on the semantic varieties of implicit futurity, conventional meanings of the future within *Subjonctif*.

The subject-predicate relation to reality conveyed by *Subjonctif* can be qualified as a 'probable potential possibility' with the semantics of desirability with separate linguistic and speech meanings in a free alternation of semantic zones (order, purpose, condition, etc.). The main means of verbalisation of the conceptual category of desirability is *Subjonctif*. The modal and temporal potential of the field of desirability is realised through the concept of potential possibility in the future. The conceptual category of desirability actualises the 'probable potential possibility' as a type of predicative relation, and the main mental spheres of desirability are volition and motivation, the secondary ones are hypotheticality/probability and conditionality, directed to the future. The use of *Subjonctif* in the free alternation of semantic zones allows to study its use in different types of subordinate clauses with the allocation of mental spheres of the category of desirability with the mental spheres of volition, desirability, possibility/need, probability/hypotheticality based on the speaker's attitude to the possibility.

Key words: desirability, potential possibility, future, category of futurity, volition, motivation, conditionality, need.

Вступ. Елементи значення відношення суб'єкта мовлення до об'єкта стосуються передусім дієслів психічного впливу на об'єкт, дієслів об'єктно-подієвого впливу, дієслів суб'єктивного ставлення та їхніх перифрастичних відповідників, які, утворюючи предикативний зв'язок з підметом підрядного речення, потребують вживання форм *Subjonctif*. Уживаючись у трьох типах підрядних речень сучасної французької мови, дієслова психічного впливу утворюють чергування значень всередині трьох типів підрядних речень: з'ясувального, означального та обставинного. Особливою семантикою вирізняються самостійні речення.

Матеріали та методи. У межах дослідження категорії футуральності (далі – КФ) постає несумнівна важливість розмежування мовного оформлення КФ та її

немовного, поняттєвого наповнення. У межах запропонованої статті спробуємо пояснити, як проєктуються поняттєві, ментальні сфери КФ на мовні засоби, що її вербалізують. Термін «ментальні сфери» є дотичним, але не тотожним терміну «поняттєва категорія», що вписується в лексико-семантичну систему французької мови. Для унаочнення та розмежування ментальних сфер КФ обрано домінуючу семантику «бажаності», що притаманна категорії футуральності. Ментальні сфери КФ відбивають структурування поняттєвих сфер за принципом та комунікативним завданням мовця, що об'єднані в мовній системі французької мови.

Для всебічного вивчення КФ використаємо метод синхронічного аналізу для виведення макрополя КФ, що інтегрує експліковані елементи (часи *Indicatif*) та імплі-

ліковані елементи (*Conditionnel, Subjonctif, Impératif*, дієслівні конструкції, лексичні засоби та футуральні контексти) функціонально-семантичного поля категорії футуральності як варіанти, які перебувають у жорстко детермінованій внутрішній ієрархії. Структурний метод вивчення зазначеної категорії передбачає дослідження інваріантних елементів системи засобів, що передають ідею про майбутню дію із компонентом «бажаність». Діахронічний метод для відтворення динаміки розвитку *Subjonctif* від латини до сучасної будови синтаксису французької мови. Особливу увагу в межах започаткованої розвідки приділено семантичним різновидам імплікованої футуральності, конвенційним значенням майбутності в середині *Subjonctif*.

Результати. Семантичні теорії *Subjonctif* угруповано навколо трьох ідей: 1) актуалізації, точніше неповної актуалізації дії (А. Боннар [Bonnard], Р. Вагнер та Е. Пішон [14], Г. Гійом [8], Ж. Дамурет [4], Ф. Сато [13]); 2) об'єктивної модальності, оскільки *Subjonctif* зазначає потенційну змогу (Ж. Маторе [11], М. Ріжель [12]); 3) суб'єктивної модальності, оскільки він передає ставлення мовця (Г. Гійом [8], А. Мартіне [10]).

Якщо сприйняти наявні погляди на природу *Subjonctif*, стає очевидним, що, як бачимо, основним семантичним елементом цього граматичного способу є потенційна змога, або точніше ставлення мовця до «ймовірної потенційної змоги», яка має відношення до невизначеного майбутнього та є загальним тлом ментальних сфер категорії бажаності.

Семантична сутність *Subjonctif* полягає в передаванні власне «потенційної змоги». Утім, як зазначає В. Гак, сама змога події пропускається через свідомість мовця або суб'єкта дії, через його волю, діяльність, знання, почуття. Кожен із цих аспектів додає до загального значення змоги свій відтінок, який, своєю чергою, утворює значення:

1) «воля» + потенційна змога → спонукання, побажання, наказ, наприклад: *Je veux que vous veniez*;

2) «діяльність» + потенційна змога → мета, наслідок, наприклад: *Je vous donne ce livre pour que vous lisiez*;

3) «знання» + потенційна змога → сумнів, наприклад: *Je doute qu'il soit venu*;

4) «почуття» + потенційна змога → суб'єктивне ставлення, наприклад: *Je crains qu'il ne tombe malade; Je regrette qu'il soit parti*. Останній приклад свідчить, що *Subjonctif* не повною мірою є способом ірреальності, адже він може означати і події, які відбулися в дійсності, але за умови, що мовець передає своє ставлення до самої потенційної змоги здійснення такої дії.

Питання семантичної сутності *Subjonctif* поділило дослідників за принципом суб'єктно-об'єктного ставлення до дії. За останні п'ятдесят років мовознавцями було висловлено діаметрально протилежні думки щодо сутності цього граматичного способу, але безперечним є те, що, на відміну від так званої «проблеми *Conditionnel*» у сучасній французькій мові, статус та сам факт наявності *Subjonctif* не викликає сумнівів. Якщо одні дослідники вважають, що *Subjonctif* завжди

передає «психічну енергію» або «психічний динамізм» (М. Гревіс [6], Ж. і Р. Ле Бідуа [9]), то інші вбачають у ньому формальний знак, «мовні копаліни», позбавлені значущості (Л. Фуле [5]). Особливістю *Subjonctif* французької мови є те, що в підрядному з'ясувальному диктальне дієслово вже має форму граматичного способу, оскільки функція передавати модальність покладена саме на модальне дієслово. Як зазначає Ш. Баллі, це зумовлено тим, що залишковим явищем французької мови є те, що коли експліцитне висловлення ще мало форму двох складних речень в латинській мові, бажальний спосіб мав повністю модальне значення, оскільки передавав бажання в незалежному реченні, наприклад: *Je crains qu'il ne soit coupable* «Я побоююсь, як би він не був-таки винуватим» – речення позначало «Я побоююсь. О!». І лише після злиття двох висловлювань відпала потреба як у запереченні *ne*, так і в бажальному способі. Бажальний спосіб став символом переходу незалежного речення в частину речення, де модальне дієслово передає ідею побоювання.

Відношення до того чи того часового плану *Subjonctif* є досить неоднорідними. Наявні значення, для яких відкриті всі часові плани, і значення, для яких ті чи ті часові плани закриті. У будь-який часовий план можуть бути звернені значення бажаності обраного чи одиничного, ймовірного та того, чому надано перевагу, а також бажання та побоювання в підрядному з'ясувальному та підрядному означальному. І лише до плану майбутнього звернене значення власне бажання, бажання як наголошення на доцільному та позитивному, а також такого, що мислиться як ймовірне та стимулюється до виконання (в підрядному з'ясувальному). Лише часовий план теперішнього відкритий для значення відсутності бажаного, здійснення якого здатне було б компенсувати щось. Лише в план минулого звернена бажаність уже нездійсненого, але потрібного або доцільного (*Subjonctif passé, Imparfait du Subjonctif, Plus-que-parfait du Subjonctif*).

Нарешті є значення, для яких є закритим якийсь один із трьох часових планів. Це бажаність, доцільність і допустовість, які звернені до плану минулого або майбутнього, але не теперішнього (в підрядному обставини), і бажання – прохання або порада, для яких відкриті плани теперішнього «зараз» і майбутнього, але не минулого (у підрядному з'ясувальному та самостійному реченнях). Особливо можуть трактуватися значення *Imparfait du Subjonctif*, які, постаючи системно зумовленими в мові на лінії інцидентія / декадентія, можуть бути зверненими як у минуле, так і в гіпотетичне майбутнє. *Imparfait* використовують для вираження припущення навіть разом з *Présent* у головному реченні, наприклад: *Je ne pense pas qu'elle intriguât jamais pour faire quelque méchanceté*.

Imparfait як інцидентійний час (термін Г. Гійома) має посилені ознаки невідносного часу та модальності. У зв'язку з нормативним подвійним потрактуванням *Imparfait* мовець намагається уникнути його вживання та формулює свою думку інакше, наприклад: *Je souhaitais sa venue* замість *Je souhaitais qu'il vînt*.

Ментальні сфери – семантичні відтінки «бажаності»

Бажаність. Модальне значення бажаності є основним для *Subjonctif*. Воно полягає у вираженні бажання суб'єкта мовлення щодо здійснення основного змісту підрядного речення. Основними формальними засобами вираження бажаності є три типи підрядних речень, які передають такі види бажаності щодо якості змоги виконання дії:

1) «бажаність – потреба» → підрядне з'ясувальне, наприклад: *Il est nécessaire que tu viennes*;

2) «бажаність – волевиявлення» → підрядне з'ясувальне, наприклад: *Il faut que tu viennes*;

3) «бажаність – вірогідність» → підрядне означальне, наприклад: *Vous connaissez l'interprète qui parle trois langues étrangères*;

4) «бажаність за певних умов» → підрядне обставинне, наприклад: *Je serai content à condition que tu viennes à temps*.

У незалежних реченнях *Subjonctif* передає семантику:

5) «бажаність – спонукання» зі значенням побажання, поради, настанови, наказу, наприклад: *Soyez heureux! Qu'il sorte!*

На підставі відтінку бажаності окремих синтаксичних структур стверджено наявність у сучасній французькій мові окремого граматичного значення бажального способу, що постає засобом вираження значення ввічливо висловленого побажання. Це значення *Subjonctif* наявне поряд з дійсним, умовним та наказовим. Виражаючи значення бажання на загальну / конкретну користь, бажальні речення нерідко набувають відтінку побажання, який потрібно кваліфікувати як варіативний вияв бажаності: *Que vous soyez heureux*. Такі речення нерідко набувають усталеності і кваліфікуються як відтворювані структури з семантикою побажання, благословення. Унаслідок цього у французькій мові утворилась ціла група формул привітань, прощань, клятв, прокльонів: *Vive la France! Vive le paix!*

Семантика потенційної змоги. Категорії «змога» і «дійсність», як і інші категорії діалектики, походять з принципу руху й розвитку матеріального світу, оскільки в ньому завжди щось виникає, розривається, а щось доживає свій вік і відмирає. Звідси логічно припустити, що нове спочатку постає в зародковій, недосконалій формі як змога. Через це розвиток і є, власне, процесом перетворення змоги в дійсність. Отже, категорії «змога» і «дійсність» є відбиттям у нашій свідомості цих сторін об'єктивного процесу.

Для модального поля «змоги» у фокусі уваги постає онтологічний статус дії або події в аспекті її реалізації або нереалізації. Через це модальні одиниці поля змоги є визначенішими: наявні модальні конструкції єдиної змоги (наприклад, *pouvoir faire qch*) та внутрішньої змоги (наприклад, *être capable de faire qch*).

Під час аналізу категорії об'єктивної змоги структуруватимемо її на зовнішню (детермінована обставинами, наприклад: *il faut qu'on dise la vérité*) і внутрішню (детермінована властивостями самого суб'єкта, напри-

клад: *nous avons besoin qu'on dise la vérité*). Інші ознаки трактуємо як додаткові, факультативні під час аналізу кожної конкретної модальної ситуації. Такими ознаками є умови реалізації певної ситуації (наприклад, реалізація ситуації залежно від волі мовця чи співрозмовника, детермінованість певної ситуації експліцитно чи імпліцитно тощо), реалізованість / нереалізованість змоги (є змога реальною, активною, такою, яка буде реалізована за певних умов, чи теоретичною, гіпотетичною) тощо [1, с. 5].

Наявні три типи детермінації змоги як текстової категорії: ситуації (не)змоги, що містять змістовно-фактуальну інформацію або розповідні ситуації (містять повідомлення про факти, події, процеси, які відбуватимуться в навколишньому світі); ситуації (не)змоги, що містять описову інформацію (характеристику героя твору); ситуації (не)змоги, що містять змістовно-концептуальну інформацію, або ситуація-роздум).

Семантика потреби. Згідно зі словниковим тлумаченням, потребу уналежнено до потреби або нужди, що передбачає свідоме прагнення суб'єкта до виконання дії або наявність зовнішніх обставин, що потребують певних дій. Виділимо такі її види із основними мовними засобами: 1) конструкції з модальними лексемами, наприклад: фр. *il faut, il est nécessaire, il est important, il vaut mieux, il est possible / impossible, il est douteux, il est triste* тощо, наприклад: фр. *Il faut, mon ami, que vous pardonniez à la princesse Catherine* [15, р. 104]; 2) конструкції з незалежним інфінітивом, наприклад: фр. *devoir, avoir besoin de + infinitif, vouloir + infinitif, il est à noter* тощо, наприклад: фр. *Cela doit transformer l'existence de savoir que nos gestes, nos paroles* [7, р. 50]; 3) формальні імперативні конструкції (*Subjonctif / Impératif*), наприклад: фр. *Soyez les bienvenus!; Ne parlons pas de sa couleur de tabac chique...* [3, р. 113].

Семантика цих мовних засобів є позбавленою власне футурального значення та належить до зони фонових передумов виконання дії в майбутньому і вживається в підрядних з'ясувальних реченнях.

Характерним засобом вираження модального значення потреби, що посідає чільне місце за частотністю, є модальні лексичні одиниці із семантикою облігаторності (дієслова, прислівники, конструкції, іменники, словосполучення). Домінантою функціонально-семантичного поля потреби визначено дієслова із семантикою зобов'язання (*être obligé*), що передають всі відтінки модальних значень.

До складу цієї зони належать безособові конструкції, що передають значення впевненості / невпевненості, наприклад: *il est clair, il est évident, il est sur, il est certain, il est vrai, il est probable*. Усі вони актуалізуються в підрядному з'ясувальному, наприклад: *Il est évident qu'il parle français*.

Модальні одиниці поля потреби фіксують онтологічний статус дії (події) в аспекті ступеня її детермінованості, і тому є визначенішими, ніж модальні одиниці поля змоги. У французькій мові для вираження відтінку потреби можна зазначити такі мовні засоби, як інфі-

нітивні конструкції *il faut + infinitif; s'avérer requis + infinitif* – «має, потрібно, треба»; *il est nécessaire de + infinitif*. Наявні модальні конструкції, що містять фіксацію взаємодії потреби з перцептивним, емотивним, волітивним модусом, наприклад: *sentir le besoin, on la nécessité* «відчувати необхідність або потребу».

Відтінки потреби можуть варіюватися згідно з контекстом. Потреба може бути викликана як внутрішнім бажанням людини, так і зовнішніми чинниками та подразниками, наприклад: *Il me faut que tu parte aujourd'hui*.

Окремим випадком «бажальності – потреби» є вживання *Subjonctif* у підрядному означальному, наприклад: *Je cherche le sentier qui descend à la mer*. Мовець, висловлюючи бажання-потребу, вживає *Subjonctif* саме для того, щоб передати «невідомість» щодо стану речей. Зазначимо, що цей випадок вживання *Subjonctif* має подвійну футуральну семантику «бажальності – потреби», з одного боку, та «бажальності – умови», з іншого.

Семантика волевиявлення. Семантика волевиявлення поряд із семантикою бажаності є найемнішою щодо своєї мовної реалізації. Здебільшого ця семантична зона представлена дієсловами психічного впливу, які вводять підрядне з'ясувальне, і її можна поділити на три групи:

А. Дієслова власне психічного впливу. До цієї групи уналежують дієслова та перифрази, які позначають каузацию певного ставлення до об'єкта: *détester, désirer, prévenir, se réjouir, être inquiet, être indigné, être offenser, être honte, supporter*, наприклад: *Je désire que tu fasses ce travail*. Виокремлення такої групи дієслів із семантикою волевиявлення пов'язано з тим, що людина схильна шукати джерело своїх емоцій та психічних станів не лише і не стільки в собі та об'єктивній ситуації, скільки в інших людях. Тенденція до особистісної орієнтації багатьох емоцій пояснюється тим, що поряд з логікою, яка встановлює закони правильного мислення, втручаються механізми людської психіки, які надають логічним мисленневим структурам семантики волевиявлення, що має вплив на подальший перебіг подій.

Б. Дієслова об'єктно-подієвого зразка. Дієслова, що уналежуються до цієї групи, передають волю, наказ, дозвіл або заборону. До цієї категорії зараховуємо більшість дієслів психічного впливу на об'єкт: *ordonner, dire, écrire, téléphoner, prier, défendre, permettre, exiger, supplier, désirer, vouloir* тощо, наприклад: *Je vous défends de rester ici*. Вживання цих дієслів свідчить про сильний семантичний зв'язок між семантикою дієслова головного речення з подією, щодо якої воно вживається. Семантика волевиявлення в цій групі дієслів має досить сильний футуральний потенціал, оскільки ці дієслова не лише передають ставлення мовця, але й програмують, впливають на подальший перебіг подій.

В. Дієслова та сталі вирази суб'єктного ставлення. До цієї групи дієслів зараховано дієслова, які передають упереджене ставлення зі значенням сумніву суб'єкта мовлення до ситуації в майбутньому: *douter, ignorer, nier, contester, démentir; être sûr, être certain, être*

persuadé, être convaincu; croire, penser, affirmer, prétendre (якщо вони вживаються в заперечній або питальній формі), наприклад: *Je suis sûr que tu sois heureux*.

Отже, склад дієслів психічного впливу на об'єкт є неоднорідним: передаючи різні відтінки волевиявлення, зверненого до майбутнього, вони однаково стосуються персоніфікованого об'єкта, ситуації або явищ абстрактного зразка.

Вірогідність / гіпотетичність. Семантична зона вірогідності / гіпотетичності є найменшою у формальному відношенні в семантиці *Subjonctif*, але найближчою до її системного значення – змоги дії в майбутньому.

Вірогідність / гіпотетичність як окреме значення наявна в означальному реченні:

– після неозначених займенників *quelqu'un* та артиклів *un, une*, наприклад: *Ce n'est pas un homme avec lequel ou puisse plaisanter;*

– після головного речення в заперечній формі, що містить заперечні займенники *rien, personne, aucun(e) + nom*, наприклад: *Ce livre ne nous apprend rien qui puisse nous réjouir.*

Умовність. Семантика умовності відповідає значенню «бажаність за певних умов» та передається підрядним обставини, що вводиться низкою сполучників, які мають власне значення. Утім, у такому синтаксичному оточенні буде неправильним трактувати вживання *Subjonctif* як його формальну залежність від сполучника.

Subjonctif вживається після сполучників, що передають змогу, і переважно, але не завжди, у тих випадках, коли йдеться про майбутнє, яке є менш визначеним, ніж дія в минулому:

– після сполучників часу *en attendant que, jusqu'à ce que, avant que Subjonctif* передає значення *нейтральної проспективності*, наприклад: *Ai-je le temps de visiter encore une salle avant que le musée ne ferme;*

– після сполучників умови *à condition que, pourvu que, à moins que Subjonctif* передає значення *умовної проспективності* дії, наприклад: *Cela lui est égal ce qu'on pensera de lui pourvu qu'on le laisse travailler tranquillement;*

– після сполучників наслідку *de manière que, de façon que, en sorte que Subjonctif* передає значення *наслідкової проспективності*, наприклад: *Il faut résoudre ce problème de manière que les intérêts de tous soient respectés;*

– після сполучників мети *pour que, afin que, de peur que, de crainte que Subjonctif* передає значення *інтенціональної проспективності*, наприклад: *Elle demande que tu fasse marcher la radio pour qu'on entende le président.*

Як уже було зазначено, не всі сполучники здатні передавати значення проспективної дії. Сполучники допустовості *quoique, bien que* тощо можуть слугувати для передавання значення «зони фонових передумов» або загалом належать до минулого, наприклад:

Bien qu'il ne pleuve plus, il n'y a personne sur le que – зона фонових передумов для здійснення дії в майбутньому.

Quoique le directeur soit très occupé, il a accepté de nous recevoir – дія в минулому.

Так само підлягають ситуативній інтерпретації дії, що вводять сполучники *quel que, si (aussi) + adjectif + que, quoi que, où que, qui que* та *sans que*.

Спонукальність. У незалежних реченнях французької мови *Subjonctif* передає спонукальність, точніше побажання, наприклад: *Qu'il sorte!*

Однак це значення не може вважатися первинним, оскільки первинним воно є, по-перше, для наказового способу, а, по-друге, є синтаксично недовершеним, про що свідчить сполучник підпорядкування *que*, який передбачає наявність керівного дієслова.

Висновки. Отже, суб'єктно-предикативний зв'язок з дійсністю, що передається *Subjonctif* може бути кваліфікований як «ймовірна потенційна змога» із семантикою бажаності з окремими мовними та мовленнєвими

значеннями у вільному чергуванні семантичних зон (наказ, мета, умова тощо).

Основним засобом вербалізації поняттєвої категорії бажаності є *Subjonctif*. Модальний та темпоральний потенціал поля бажаності зреалізовано через поняття *потенційної змоги* в майбутньому. Поняттєва категорія бажаності актуалізує «ймовірну потенційну змогу» як тип предикативного зв'язку, а основними ментальними сферами бажаності є волевиявлення та спонукальність, вторинними – гіпотетичність / вірогідність та умовність, звернені в майбутнє.

Уживання *Subjonctif* у вільному чергуванні семантичних зон дає змогу усвідомити його використання в підрядних з'ясувальних, означальних та обставинних з виокремленням ментальних сфер категорії бажаності з ментальними сферами волевиявлення, бажаність, змога / потреба, вірогідність / гіпотетичність, що ґрунтується на «ставленні мовця до змоги».

Література:

1. Стельмах М.Ю. Функціонально-семантична категорія можливості в класичній перській мові (на матеріалі «Шагنامه» Фердоусі) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.13. Київ, 2007. 18 с.
2. Bonnard H. Les axiomes «temps et mode». *Française moderne*. 1974. № 1. P. 1–72.
3. Bouvier N. Le poisson-scorpion. Paris : Gallimard, 2013. 177 p.
4. Damourete J., Pichon E. Des mots à la langue. Essai de grammaire de la langue française. Paris : ed. d'Artrey, 1911–1927. T. 5. 861 p.
5. Foulet L. Petite syntaxe de l'ancien français. Paris : H. Champion, 1919. 312 p.
6. Grevisse M. Le bon usage / 13 éd. refondue par A. Goose. Louvain-la-Neuve, 1993. 1768 p.
7. Grzybowski L. Là où est ton trésor, 30 entretiens sur la prière. Paris : Desclée de Brouwer, 1999. 251 p.
8. Guillaume G. Grammaire particulière du français et grammaire générale. *Leçons de linguistique de Gustave Guillaume publiées par Roch Valin* (1948–1949, Série C). Québec : Les Presses de l'Université Lavale, 1973. 400 p.
9. Le Bidois G. et R. Syntaxe du français moderne. Paris : Eds. A. et J. Picard, 1968, v. 1. 560 p.; v. 2. 794 p.
10. Martinet A. Grammaire fonctionnelle du français. Paris : Didier, 1979. 276 p.
11. Matoré G. L'espace humain. *L'expression de l'espace dans la vie, la pensée et l'art contemporain*. Paris, La Colombe, 1962. 299 p.
12. Riegel M., Pellat J.-C., Rioul R. Grammaire méthodique du français. Paris : Presse Universitaire de France, 2009. 629 p.
13. Sato F. Valeur modale du subjonctif en français contemporain. *Française moderne*. 1974. № 1.
14. Wagner R.-L., Pinchon J. Grammaire française classique et moderne. Paris, 1975. 640 p.
15. Yourcenar M. Alexis ou le traité du vain combat. Paris : Gallimard, 1974. 280 p.

References:

1. Stelmakh, M. Yu. (2007). Funktsionalno-semantichna katehoriia mozhlyvosti v klasychnii perskii movi (na materialii «Shahname» Ferdousi) : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.01.13 [Functional-semantic category of possibility in classical Persian (based on the material «Shahname» by Ferdowsi) : author. dis. ... kand. philol. sciences : 10.01.13]. Kyiv. 18 s. [in Ukrainian].
2. Bonnard, H. (1974). Les axiomes «temps et mode». *Française moderne*. № 1. P. 1–72. [in French].
3. Bouvier, N. (2013). Le poisson-scorpion. Paris : Gallimard. 177 p. [in French].
4. Damourete, J. & Pichon E. (1911–1927). Des mots à la langue. Essai de grammaire de la langue française. Paris: ed. d'Artrey. T. 5. 861 p. [in French].
5. Foulet, L. (1919). Petite syntaxe de l'ancien français. Paris : H. Champion. 312 p. [in French].
6. Grevisse, M. (1993). Le bon usage / 13 éd. refondue par A. Goose. Louvain-la-Neuve. 1768 p. [in French].
7. Grzybowski, L. (1999). Là où est ton trésor, 30 entretiens sur la prière. Paris : Desclée de Brouwer. 251 p. [in French].
8. Guillaume, G. (1973). Grammaire particulière du français et grammaire générale. *Leçons de linguistique de Gustave Guillaume publiées par Roch Valin* (1948–1949, Série C). Québec : Les Presses de l'Université Lavale. 400 p. [in French].
9. Le Bidois, G. et R. (1968). Syntaxe du français moderne. Paris : Eds. A. et J. Picard. v. 1. 560 p.; v. 2. 794 p. [in French].
10. Martinet, A. (1979). Grammaire fonctionnelle du français. Paris : Didier. 276 p. [in French].
11. Matoré, G. (1962). L'espace humain. *L'expression de l'espace dans la vie, la pensée et l'art contemporain*. Paris, La Colombe. 299 p. [in French].
12. Riegel, M., Pellat, J.-C. & Rioul, R. (2009). Grammaire méthodique du français. Paris : Presse Universitaire de France. 629 p. [in French].
13. Sato, F. (1974). Valeur modale du subjonctif en français contemporain. *Française moderne*. № 1. [in French].
14. Wagner, R.-L. & Pinchon, J. (1975). Grammaire française classique et moderne. Paris. 640 p. [in French].
15. Yourcenar, M. (1974). Alexis ou le traité du vain combat. Paris : Gallimard. 280 p. [in French].